

VOJENSKÁ SLUŽBA V INTERDISCIPLINÁRNÍ PERSPEKTIVĚ

organizace – disciplinace – zkušenost – kultura

POŘADATELÉ

**Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, v. v. i.
Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
Společnost pro výzkum dějin vojenství, z. s.
Terežín – město změny, z. s.**

Konferenci laskavě hostuje
Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií
Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8 – Libeň („kampus Troja“)

Konference je jedním z výstupů grantového projektu „Armáda jako nástroj socializace: Reflexe fenoménu základní vojenské služby v českých zemích (1968–2004)“, podpořeného Grantovou agenturou ČR (projekt č. 19-19311S).

Konference se koná v jazyce příspěvků bez tlumočení.

Organizační informace o konferenci jsou k dispozici na webu Společnosti pro výzkum dějin vojenství (www.dejinyvojenstvi.cz).

AKTUÁLNĚ PLATNÁ PANDEMICKÁ OPATŘENÍ
jsou zveřejněna na webové stránce FHS - <https://fhs.cuni.cz/FHS-2480.html>

PROGRAM KONFERENCE

Čtvrtek, 24. 6. 2021

Registrace účastníků 9.00–9.25

Dopolední blok 9.30–12.45

ZAHÁJENÍ KONFERENCE

Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D., předseda Společnosti pro výzkum dějin vojenství

1) **doc. PhDr. Josef Grulich, Ph.D.** (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta)

Vojenská služba na prahu nové doby ve světle soudobých pramenů (Panství Třeboň, 1780–1830)

2) **Mgr. Václav Černý, Ph.D.** (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta)

Dopady reform vojenské služby přelomu 18. a 19. století na životy rekrutů. Sonda na příkladu vybraných vesnic protivínského panství, 1780–1830

3) **Dr. Ilya Berkovich** (Institut für die Erforschung der Habsburgermonarchie und des Balkanraumes, Österreichische Akademie der Wissenschaften)

Habsburg Military Recruitment with Special Reference to the Lands of the Bohemian Crown (1740–1802) - online presentation

Moderovaná diskuse / Discussion in English

Coffee break 15 min

4) **Mgr. Jiří Hofman** (Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta – Terezín, město změny)

Služba beze zbraně – vojenská služba na stavbě tereziánských pevností

5) **PhDr. Vítězslav Prchal, Ph.D.** (Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta)

Zkušenost války v egodokumentech raného novověku

6) **Mgr. Ondřej Král, Ph.D.** (Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta)

Rozděl a panuj? Geografický pohled na mírovou dislokaci útvarů rakouské armády 1800–1914

Moderovaná diskuse

12.45–14.00 pauza na oběd

Odpolední blok 14.00–17.15

7) **Mgr. Vojtěch Kessler, Ph.D.** (Historický ústav AV ČR) a **Mgr. Josef Šrámek, Ph.D.** (Muzeum východních Čech v Hradci Králové)

Národ ve zbraní, aneb kterak pruský učitel porazil u Hradce rakouského sedláka?

8) **prof. UW, prof. dr hab. Jarosław Kiliński** (Wydział Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego)

Sociální třídy a vojenská služba v domněle beztřídní společnosti: případ socialistického Polska

9) **Mgr. Tomáš Kykal** a **Mgr. Marek Fišer** (Vojenský historický ústav Praha)

Památníky z vojny ve sbírkách Vojenského historického ústavu Praha

Moderovaná diskuse

Coffee break 15 min

10) **PhDr. Petr Janoušek, Ph.D.** (Vojenský historický ústav Praha)
„Základáci“ ve válce v Zálivu

11) **PhDr. Václav Šmidrkal, Ph.D.** (Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd a Masarykův ústav a Archiv AV ČR)
Volný čas vojáků mezi výchovou a svobodou: kulturně výchovná činnost v období transformace 1989–2004

12) **PhDr. Prokop Tomek, Ph.D.** (Vojenský historický ústav Praha)
Vojenská práce po únoru 1948

Moderovaná diskuse

Pátek, 25. 6. 2021

Dopolední blok 9.30–12.30

13) **JUDr. Miluše Kindlová, M. Jur., Ph.D.** (Univerzita Karlova, Právnická fakulta)
Výbrada svědomí vůči nucené vojenské službě v právní perspektivě

14) **doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.** a **PhDr. Pavel Urbášek** (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií / Archiv Univerzity Palackého v Olomouci)
Studia v zeleném. Rámce a kontury zkušenosti absolventů vysokých škol s předvojenskou přípravou v předlistopadovém Československu

15) **Mgr. Jiří Hlaváček, Ph.D.** (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií)
Ztracený čas, který z tebe udělá chlapa? Základní vojenská služba po roce 1968 v aktéřské perspektivě

Moderovaná diskuse

Coffee break 15 min

16) **PhDr. Karel Altman, CSc.** (Etnologický ústav AV ČR)
Vojna mazácká či lampasácká?

17) **Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.** (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií)
Voják a řád – vnímání významu disciplinačního řádu v ČSLA ve vzpomínkách vojáků základní služby z let 1968–2004

Moderovaná diskuse

ZAKONČENÍ KONFERENCE

Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D., předseda Společnosti pro výzkum dějin vojenství

Anotace příspěvků

1) doc. PhDr. Josef Grulich, Ph.D.

- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta

Vojenská služba na prahu nové doby ve světle soudobých pramenů (Panství Třeboň, 1780–1830)

Z venkovského prostředí pocházela většina rekrutů, kteří byli na přelomu 18. a 19. století odváděni do habsburské armády. Současná vojenská historiografie se zajímá o průběh bitev, významné představitele a vybavení armády, stranou jejího badatelského zájmu však často, v kontrastu s konflikty druhé poloviny 19. a 20. století, zůstává obyčejný voják. Obdobně, z pohledu sociálních dějin venkova, konkrétně jednotlivých fází životního cyklu venkovana, je s naprostou samozřejmostí zmiňována služba v armádě, aniž by ji však někdo pro uvedené období systematicky zkoumal. Stejně tak není proječován zájem o dopady vojenské služby na vojákovo výchozí rodinné a sociální prostředí. Málokdo si uvědomuje, že armádní zájmy na venkově představují klíč k bližšímu pochopení vesnického života. Představitelé habsburské armády měli prostřednictvím vrchnostenských kancelářů během válečných i mírových let velmi dobrý přehled o lidském potenciálu i hmotných rezervách, které se na venkově nabízely. Hlavní smysl tohoto příspěvku je nutné spatřovat v potřebě připomenout, jaké „pramenné bohatství“ se badatelům nabízí ve velkostatkových fondech. Na příkladu jihočeského panství Třeboň bude připomenuto množství konkrétních témat, která se v jejich světle zrcadlí: konskripce obyvatelstva, odvodů do armády, vojenské dovolené, propouštění z činné služby, desertéři, privátní záležitosti vojáků, invazivní, průtahy a ubytování vojsk apod.

2) Mgr. Václav Černý, Ph.D.

- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta

Dopady reforem vojenské služby přelomu 18. a 19. století na životy rekrutů. Sonda na příkladu vybraných vesnic protivínského panství, 1780–1830

Příspěvek se na příkladu panství Protivín zaměří na dopady vojenských reforem a válečných událostí přelomu 18. a 19. století na konkrétní životní osudy mužů odvedených z pěti jihočeských vesnic. Cílem bude posouzení toho, jakým způsobem reformy zaváděné v souvislosti s válečnými událostmi tohoto neklidného období ovlivňovaly životní perspektivy mladých mužů. Důraz bude kladen na věk rekrutů, jejich výchozí sociální status či délku vojenské služby. Náležitá pozornost bude věnována zejména reformě z roku 1802 a její dopad na šance na návrat rekrutů z vojenské služby. Stranou nezůstane ani otázka zpětného začlenění veteránů do venkovské společnosti a strategie při něm uplatňované. Vybrané aspekty vojenské služby budou představeny na základě studia pramenů zejména vrchnostenské, ale i církevní proveniencí – matričních knih, v Čechách ojediněle dochovaných ucelených řad soupisů poddaných či pozemkových knih a dalších archivních materiálů.

3) Dr. Ilya Berkovich

- Institut für die Erforschung der Habsburgermonarchie und des Balkanraumes, Österreichische Akademie der Wissenschaften

Habsburg Military Recruitment with Special Reference to the Lands of the Bohemian Crown (1740–1802)

An important part of the Theresian military reforms included the overhaul of the recruitment system. Regional conscription, managed and run by the Provincial Estates (Landstände) of the Austro-Bohemian hereditary lands, was replaced army-managed regimental

recruiting districts. The consequences of this step were not immediately apparent. Under Joseph II, the Habsburg army continued to combine voluntary enlistment, ideally of foreign recruits raised in the Holy Roman Empire, with regular influx of conscripted Habsburg subjects. Drawing on the manpower records of several regiments which established a long-standing affiliation with the lands of the Bohemian Crown (such as IR 1, IR 8 IR 28, IR 35 and IR 42), this paper reveals the deeper roots of a trend, which came to play a more and more prominent role in the later history of the Habsburg Monarchy. While the army as a whole was as diverse as the monarchy it served, its individual regiments were often formed around a culturally homogenous core. Contrary to the desire of Habsburg policy makers, military service became a vehicle for promoting particular national identities.

4) **Mgr. Jiří Hofman**

- Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta – Terezín, město změny
Služba beze zbraně – vojenská služba na stavbě tereziánských pevností

Enormní stavební akce, jakými byla výstavba tereziánských pevností Hradec Králové, Terezín a Josefov, vyžadovala maximální mobilizaci pracovních sil. Primárně sem byly převeleny řadové pěší pluky ležící v Čechách. V době nejrozsáhlejších prací to bylo dokonce více jak 50% jejich mužstva. Příspěvek se bude věnovat zejména na příkladu Terezína tomu, jak tato vojenská služba na stavbě pevností vypadala, v čem spočívala a jak byla organizována. Pokusím se ale také zaměřit na to, jakým způsobem byla vnímána samotnými aktéry. Tedy jak obyčejní vojáci, důstojníci i členové ženijního sboru nahlížely na tento druh služby, který se poněkud lišil od slávy a vavřínů bitevních bojišť.

5) **PhDr. Vítězslav Prchal, Ph.D.**

- Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta
Zkušenost války v egodokumentech raného novověku

V období starších dějin středoevropského prostoru, minimálně před zavedením kon- skripčního systému a později povinných odvodů, nelze hovořit o nějakém kolektivním prožitku vojenské služby u mužské části populace. Vstup do armády byl podmíněn, tu více, tu méně dobrovolnou, ale nakonec vždy volbou. Přesto je možné na základě dochovaných pramenů povětšinou (i když ne nutně) osobní povahy postihnout reflexe válečné reality a vojenské služby, byť z valné většiny jen u urozených jedinců sloužících na důstojnických postech. Za využití některých dosavadních přístupů (H. Medick, N. Y. Harari, M. Žitný) budou nejprve stručně klasifikovány prameny osobní povahy a jejich možnosti zachy- cování aktérské perspektivy (paměti, korespondence, deníky, do jisté míry operační hlá- šení a dobrozdání o čestné službě), následně budou pomocí konkrétních případů (Jindřich Michal Hýzrle, Leopold Antonín Šlik, Jan Chrysostom Pasek, Jindřich Josef Daun) v ča- sové perspektivě od přelomu 16. a 17. století až do první poloviny 18. století analyzovány proměny zachycení zkušenosti života v armádě, zejména pak (sebe)reflexe vojenské karié- ry a její sociální relevance v parametrech aristokratické společnosti raného novověku.

6) **Mgr. Ondřej Král, Ph.D.**

- Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta
Rozděl a panuj? Geografický pohled na mírovou dislokaci útvarů rakouské armády 1800–1914

Správa armády habsburské monarchie představovala organizační výzvu hned v několika rovinách. Patrně nejakcentovanější z nich se týká národnostní otázky, ke které vojenská správa mezi lety 1800 a 1914 přistupovala rozdílnými způsoby, jež se mimo jiné projevovaly i měnícím se systémem dislokace jednotlivých útvarů. Armáda byla postavena před dilema dvou extrémů: teritoriální a exteritoriální dislokace. Zatímco jeden přístup byl velmi výhodný z hlediska mobilizace, druhý umožňoval směřování k etnické indiferen- ci armády, jakožto jedné z mála institucí sjednocujících podunajský mnohonárodnostní stát. Druhý přístup prošel s rozdílnou intenzitou několika fázemi, které lze na základě

prostorového náhledu jednoznačně identifikovat. Postupem času měl ale zvítězit přístup teritoriální. Příspěvek bude diskutovat možnosti přístupu k této problematice z pohledu geografie a jejího pohledu na prostorově-organizační otázky. Kromě základních přehledových statistik se zaměří na oblast Českých zemí a některé pokročilejší metody prostorové statistiky.

7) Mgr. Vojtěch Kessler, Ph.D.

- Historický ústav AV ČR

a Mgr. Josef Šrámek, Ph.D.

- Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Národ ve zbrani, aneb kterak pruský učitel porazil u Hradce rakouského sedláka?

Ve většině textů, které se zabývají prusko-rakouskou válkou, se zdůrazňuje fakt, že zatímco rakouská armáda byla tvořena rekruty na bázi konskripce, pruská vojska byla produktem povinné vojenské služby. Rakouský konskripční systém nahradil v druhé polovině 18. století v romantizujících představách velmi populární verbování a představoval vlastně seznamy pevně stanovených počtů rekrutů na dané lokality. Armádu tak tvořili převážně branci z venkovských lokalit z nižších sociálních vrstev, s minimální úrovní vzdělání. To sice představovalo fyzicky zdatnou a lehce tvarovatelnou masu, ale v konkurenci s armádami občanů modernizujících se států tato masa coby funkční a moderní komplex selhávala. Mnoho autorů tuto skutečnost přikládá jako těžkou tonáž na misky vah, jež vedle dalších faktorů vychýlily jazýček směrem k jednoznačnému pruskému vítězství ve válce v roce 1866. Potvrzení této kauzální souvislosti pak spatřují v poválečné reformě rakouské (rakousko-uherské) armády, která také následně přešla na systém povinné vojenské služby. Nicméně podobné závěry jsou značně zjednodušující a příliš se spoléhající na normu, zatímco praxe byla jevem mnohem složitějším a hlubším. O důvodech, proč byla pruská společnost na rozdíl od rakouské prochnuta militarismem a proč „u Hradce porazil pruský učitel rakouského čeledína v kaiserrocku“, bude pojednávat náš srovnávací příspěvek.

8) prof. UW, prof. dr hab. Jarosław Kiliński

- Wydział Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego

Sociální třídy a vojenská služba v domněle beztrždní společnosti: případ socialistického Polska

V příspěvku se budu zabývat povinnou prezenční vojenskou službou v poválečném, socialistickém Polsku. Povinná služba v armádě bývala břemenem spíše nižších sociálních vrstev a privilegium vyšších zůstávala možnost, pokud ne se jí zcela vyhnout, to alespoň učinit jí lehčí, a i v rámci armády si ponechat výrazně privilegovanou pozici. Tímto způsobem sociální struktura ozbrojených sil odrážela strukturu širší společnosti. Nehledě k oficiální rétorice i v socialistickém Polsku vyšší, i když už ne aristokracie nebo buržoazie, ale především vzdělané třídy si ponechaly privilegovanou pozici, umožňující mnohem kratší a lehčí službu a dávající více možnosti obejít domněle obecnou povinnost vojenské služby. Služba v armádě měla takto třídní povahu a se stávala nižších, především vesnických vrstev, a její obraz v městských, především pak vzdělaných vrstvách byl a se postupně stával více a více negativní. Jakožto zdroj mi poslouží právní regulace týkající se vojenské služby, dostupné výsledky výzkumu, jež se konal pravidelně od 60. let a pak literatura a film. Možnost jejich použití je limitovaná tím, že každodennost vojenské služby byla tak odlišná od toho, co se v ní mělo podle oficiálních představ, že až do 80. let představovala téměř úplné tabu.

9) Mgr. Tomáš Kykal a Mgr. Marek Fišer

- Vojenský historický ústav Praha

Památníky z vojny ve sbírkách Vojenského historického ústavu Praha

Příspěvek představí písemné artefakty upomínající na průběh prezenční vojenské služby ze sbírek VHÚ Praha. Na vzorku těchto pramenů vzniklých v období od konce 19. stol. do 30. let 20. stol. se zaměříme nejen na rozbor jejich obsahu, ale také se zamyslíme nad vysledovanými proměnami vojenského folklóru (např. V důsledku první světové války, postavení armády ve společnosti ...atd.). Zároveň bychom rádi využili příležitost a prezentovali projekt EGO-DOK, který se věnuje digitalizaci pramenů osobní povahy se vztahem k první světové válce a tematice vojenství, jejich archivaci a online zpřístupnění na Digitální studovně MO ČR. Všechny prezentované památníky z vojny prošly zpracováním v rámci tohoto projektu a v době konání konference budou volně přístupné badatelskému využití.

10) **PhDr. Petr Janoušek, Ph.D.**

- Vojenský historický ústav Praha
„Základáci“ ve válce v Zálivu

Příspěvek reflektuje působení Československého samostatného protichemického praporu ve válce v Zálivu z pohledu jeho personálního složení, respektive vnitřní dynamiky jednotky. Kromě vojáků z povolání se do činnosti československého praporu v operacích Pouštní štít a Pouštní bouře v letech 1990 až 1991 zapojili také vojáci základní služby, kteří byli v souladu s vládním nařízením převedeni do branného poměru vojáka v další službě. Předmětem příspěvku je tak to, jak jednotka v období geopolitických proměn fungovala a jak „základáci“ plnili své úkoly ve srovnání s vojáky z povolání. Sleduje také to, proč se „základáci“ rozhodli vůbec operace zúčastnit. Důležitou otázkou je, jak těžké vůbec bylo pro armádu, která neměla zkušenosti s expedičními operacemi, vyslat vojáky do války. Účast československého praporu ve válce v Zálivu stojí na počátku moderní armádní tradice v České republice, zároveň však k ní došlo v období, kdy armáda procházela obdobím demokratizace. Příspěvek se tak zabývá též tím, jak klíčoví představitelé jednotky s dlouhou zkušeností služby v armádě totalitního státu vnímali demokratizační proces.

11) **PhDr. Václav Šmidrkal, Ph.D.**

- Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd a Masarykův ústav a Archiv AV ČR
Volný čas vojáků mezi výchovou a svobodou: kulturně výchovná činnost v období transformace 1989–2004

Divadelní hru divadla Sklep „Mlýny“ z roku 1991 je možné chápat jako raně popřevratové umělecké zúčtování s kulturně výchovnou činností v Československé lidové armádě parodickým zesměšněním její pozdně socialistické praxe. Přes situování děje do nedávné minulosti však kulturně výchovná činnost zůstávala součástí základní vojenské služby i po roce 1989. Zbavila se sice ideologické jednostrannosti, nebyla však imunní ani vůči duchovní omezenosti ani infantilní estetice. Kulturně výchovná činnost byla i po převratu vedena normativními představami o úloze umění ve výchově vojáka demokratické armády. Pokusy o její nové pojetí vypracované důstojníky pro kulturu a civilními metodiky v sobě odrážely jak snahu o obhájení vlastní existence v nových podmínkách, tak i myšlenkový svět transformačního období. Komodifikace kultury a individualizace trávení volného času však šly i v armádě proti snahám o prosazení nového normovaného ideálu vojáka základní služby. Armádní kulturně výchovný aparát tak spíše nahrazoval tržní nabídku trávení volného času přizpůsobováním se většinové poptávce, které ustupovaly původní vyšší ideové ambice. Namísto státem zajišťované všestranné výchovy vojáka základní služby se postupně prosadil ideál profesionálního vojáka, který za svůj kulturní rozvoj a estetické vyžití přebírá zodpovědnost sám. Až se zrušením základní vojenské služby v roce 2004 tak došlo i v českých zemích k ukončení zhruba sto let trvajícího úsilí různých politických režimů o všestrannou výchovu vojáků základní služby.

12) PhDr. Prokop Tomek, Ph.D.

- Vojenský historický ústav Praha
Vojenská práce po únoru 1948

Referát bude věnován otázce využívání manuální práce vojáků v armádě po únoru 1948. Pro část vojáků základní služby se fyzická práce stala buď jedinou činností v době služby pro jiné představovala část času stráveného na vojně. Jednak šlo o pracovní útvary PTP a TP, železničního vojska a silničního vojska a potom každoroční pracovní výpomoci stavební, zemědělské či kalamitní. Jaký tedy měla vliv vojenská práce na prožívání základní služby, jaké byly výhody a nevýhody z ní plynoucí? Vojenská práce představovala i zvláštní případ prolínání civilního a vojenského života. Kromě konkrétních podmínek je důležitá i otázka souladu s mezinárodní legislativou a s branným zákonem tedy vykořisťování vojáků. Vojenská práce také souvisí s předimenzovanou velikostí armády, vysokými náklady na armádu a napětím mezi požadavky armády a národního hospodářství.

13) JUDr. Miluše Kindlová, M. Jur., Ph.D.

- Právnická fakulta UK

Výhrada svědomí vůči nucené vojenské službě v právní perspektivě

Jak české právo přistupuje k výhradě svědomí ve vztahu k nucené vojenské službě? Jak se vyvíjel přístup práva k této otázce v historii Československa a České republiky na straně jedné a v mezinárodním právu na straně druhé? Co je to vůbec institut výhrady svědomí z pohledu práva a jaké náležitosti musí splňovat, aby neodporoval principu rovnosti občanů před zákonem? A jaké otázky, které mohou vést i k praktickým pochybnostem, současná právní úprava vyvolává?

14) doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.

- Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií
a **PhDr. Pavel Urbášek**

- archiv Univerzity Palackého v Olomouci

Studia v zeleném. Rámce a kontury zkušenosti absolventů vysokých škol s předvojenskou přípravou v předlistopadovém Československu

Ačkoliv se předvojenská příprava v době své existence dotknula drtivé většiny absolventů vysokých škol mužského pohlaví v někdejší Československu, v soudobé historiografii jí bylo věnována relativně malá pozornost (ve srovnání např. s dějinami specializovaného vojenského vysokého školství). Tématem příspěvku se stane pokus o rámcové zmapování základních rámců (legislativy, dobových struktur vojenských kateder a jejich vývoje) a také reflexe této zkušenosti jejími absolventy (zejména na základě analýz a interpretací orálněhistorických rozhovorů).

15) Mgr. Jiří Hlaváček, Ph.D.

- Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií

Ztracený čas, který z tebe udělá chlapa? Základní vojenská služba po roce 1968 v aktéřské perspektivě

Příspěvek se zaměří na kvalitativní analýzu pamětnických narativů získaných v rámci grantového projektu, který se zaměřuje na fenomén základní vojenské služby v českých zemích mezi lety 1968 až 2004. Hlavní pozornost bude věnována pěti významům, které aktéři retrospektivně připisují institutu povinné vojny napříč generacemi, a to v rovině bojové přípravy, ideologizace, disciplinace, socializace a iniciace.

16) PhDr. Karel Altman, CSc.

- Etnologický ústav AV ČR

Vojna mazácká či lampasácká?

Vedle oficiální hierarchie mezi příslušníky základní vojenské služby (ZVS), odvedenými na dva roky (730 dní) existovala i hierarchie neoficiální, determinovaná délkou již odsloužené doby výkonu této služby. Zkracující se časový úsek zbývající do odchodu do civilu výrazně posiloval reálnou pozici příslušníka ZVS v rámci vojenské komunity v prostoru kasáren a zvláště pak v jejím dílčím segmentu (na úrovni četa, rota), jehož součástí příslušník ZVS byl. Zařazení vojáka do vyhraněných kategorií zobák (voják prvního ročníku ZVS: nováček, starší rajonista) kontra mazák (voják druhého ročníku ZVS: „vlastní“ mazák, supermazák) tak určovalo jeho reálný status. Princip mazáctví (neoficiální nadřazenost mazáků nad zobáky, jejich despotické ovládnutí) tak výrazně poznamenal každodenní život v kasárnách i mimo ně. Nadto tento specifický jev přerůstal v systém (mazácká vojna), jehož praktickým projevem byla tzv. šikana, představující nezanedbatelné nebezpečí v procesu fungování vojenského útvaru, v jeho každodenním chodu i v plnění jeho úlohy v součinnosti s jinými útvary Československé lidové armády. Snahou vojáků z povolání (lampasáků) proto bylo mazáctví i šikanu eliminovat, což v praxi vedlo k důrazu na striktní plnění i k výraznému zpřísnění oficiálních vojenských norem (lampasácká vojna).

17) Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.

- Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií

Voják a řád – vnímání významu disciplinačního řádu v ČSLA ve vzpomínkách vojáků základní služby z let 1968–2004

V rámci běžícího výzkumného projektu bylo pořízeno 100 orálně-historických rozhovorů s bývalými vojáky základní služby ČSLA, ČSA a AČR, sloužícími v letech 1968–2004. Interpretativní práce s jejich narativy poukázala na to, že disciplinační řád těchto armád se do jejich historické subjektivity otiskl často velmi specifickým způsobem. Bývalí vojáci zdůrazňovali zejména nejrůznější rozpory mezi tzv. lampasáckou a mazáckou vojnou, ohrožení jejich lidské důstojnosti během mazáckých přechodových rituálů, rekonfigurace disciplinačního řádu během situací blízkých válce a také významnou roli rituálu vojenské přísahy. Příspěvek se bude zabývat zejména těmito formami utváření historické subjektivity bývalých vojáků základní služby.